

SHAROPOV MIRABBOS AKBAROVICH

O'zbekiston Respublikasi IIV huzuridagi Jazoni Ijro Etish Departamenti To'rtinchi minqaviy hudud mintaqaviy muvofiqlashtirish markazi 35-son manzil koloniyasi Tashkiliy bo'linma boshlig'i mayor

---

**JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATI
HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Annotatsiya: Ushbu maqolada jazo tizimida tadbirkorlikning ro'li jumladan, mahkumlarni reabilitatsiya qilish yondashuvlarining o'zgarishi va jazoni ijro etish tizimining ro'lini jamoatchilik idrok etishi tahlil qilinadi. Maqolada, shuningdek, jazoni ijro etish tizimi sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy mexanizmlari, shu jumladan mehnatni reabilitatsiya qilish dasturlari, davlat va xususiy tuzilmalar bilan hamkorlik, shuningdek, ushbu jarayonning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Tadbirkorlik, biznes, jazoni ijro etish tizimi, tadbirkorlik faoliyati, mahkumlarni reabilitatsiya qilish, mehnatni reabilitatsiya qilish.

Jazoni Ijro Etish Muassasalarining Tadbirkorlik Faoliyati tushunchasi jazoni ijro etish muassasalari (JIM) asosan mahkumlar va jazoni o'tayotgan shaxslar uchun reabilitatsiya va qayta integratsiya jarayonlarini amalga oshirishga qaratilgan. Biroq, ularning tadbirkorlik faoliyati ham muhim ahamiyatga ega. Quyida bu faoliyatning asosiy jihatlari ko'rib chiqiladi:

1. Tadbirkorlik Faoliyatining Maqsadi

- Reabilitatsiya: Tadbirkorlik faoliyati orqali mahkumlar o'zlarini rivojlantirish, kasb-hunarga ega bo'lish va jamiyatga qaytish jarayonini osonlashtirish.

- Ijtimoiy Integratsiya: O'z biznesini ochish orqali mahkumlar o'z mustaqilligini oshirish va jamiyatga ijtimoiy integratsiyalashishi.

2. Tadbirkorlik Faoliyatining Turli Ko'rinishi

- Biznes Dasturlari: Jazoni ijro etish muassasalarida biznes dasturlari yaratish, ularni o'quv dasturlari orqali qo'llab-quvvatlash.

- Ishlab chiqarish: Mahkumlar tomonidan turli mahsulotlar ishlab chiqarish (masalan, hunarmandchilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari) va ularni sotish.

- Xizmatlar: Tadbirkorlik faoliyatiga xizmat ko'rsatish (masalan, tozalash, transport, mehnat xizmatlari) kirishi mumkin.

3. Tadbirkorlik Faoliyatini Rivojlantirish

- Trening va Ta'lim: Mahkumlar uchun tadbirkorlik, marketing, moliya boshqaruvi kabi mavzularda treninglar o'tkazish.

- Mentorlik Dasturlari: Tajribali tadbirkorlar va mutaxassislar tomonidan mentorlik qilish, ularga biznes rejasini ishlab chiqishda yordam berish.

- Resurslar va Qo'llab-quvvatlash: Moliya, materiallar va boshqa zarur resurslar bilan ta'minlash. Masalan, kichik kreditlar va grantlar.

4. Ijtimoiy va Ekonomik Foyda

- Jamiyatda Faollik: Jazoni o'tagan shaxslar o'z bizneslarini yaratish orqali jamiyatda ijtimoiy faollik ko'rsatishadi.

- Yangi Ish O'rinlari: Mahkumlar o'z tadbirkorlik faoliyati orqali yangi ish o'rinlari yaratishi mumkin, bu esa iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

- Jinoyatchilikni Kamaytirish: Tadbirkorlik faoliyati orqali jazoni o'tayotgan shaxslarning ijtimoiy integratsiyasi oshadi, bu esa jinoyatchilikning kamayishiga olib keladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, jazoni ijro etish tizimi ham jamiyatimizning bir bo'lagi bo'lib, unda jazo muddatini o'tayotgan shaxslar hayotida bilib bilmay sodir etgan jinoyatlari uchun, jamiyatdan ajralib qolgan bo'lib, ozodlikka chiqqanida moslashib ketishida muammolarga duch keladi. Mazkur jamiyatdan ajralgan vaqtda ular vaqtlarini behudaga o'tkazmasdan, ijtimoiy foydali mehnat orqali tadbirkorlik xissiyotini o'rganishlari va oshirishlari, ozodlikka chiqqanida qayta jinoyat sodir etmasdan, jamoat xavfsizligiga va fuqarolik jamiyatini rivojiga o'z xissalarini qo'shishlari juda muhim aspekt hisoblanadi. Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati – bu jazoni ijro etish tizimidagi muassasalarining, shuningdek mahkumlarning maxsulotlar, ishlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish orqali foyda yoki boshqa ijtimoiy samara olishga qaratilgan tashabbuskor, mustaqil va xavf ostida bo'lgan faoliyati. Jazo tizimidagi tadbirkorlikning mohiyati mahkumlarni ish bilan ta'minlash, ularni qayta sotsializatsiya qilish va ijtimoiy moslashtirish uchun sharoit yaratish, shuningdek, moddiy-texnik ta'minotni yaxshilash va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilash uchun jazoni ijro etish muassasalarining moliyaviy resurslarini to'ldirishdan iborat. Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlikni rivojlantirish bir qator sabablarga ko'ra dolzarbdir. Birinchidan, bu yangi ish o'rinlari yaratish va mahkumlar o'rtasida ishsizlik darajasini pasaytirish imkonini beradi, bu ularning qayta sotsializatsiyasiga va reitsivizmni kamaytirishga yordam beradi. Ikkinchidan, tadbirkorlik faoliyati jazoni ijro etish muassasalari va byudjetning daromad manbaiga aylanishi mumkin, bu moddiy-texnik bazani yaxshilaydi va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilaydi. Uchinchidan, tadbirkorlik jazoni ijro etish muassasalari joylashgan hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishga hissa qo'shadi va mahkumlar uchun ham, tinch aholi uchun ham yangi ish imkoniyatlarini yaratadi.

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlikning mohiyati mahkumlarni ish bilan ta'minlash, ularning kasbiy tayyorgarligi va ta'limi uchun sharoit yaratish, shuningdek, moddiy-texnik ta'minotni yaxshilash va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilash uchun jazoni ijro yetish muassasalarining moliyaviy resurslarini to'ldirishdan iborat. Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- Tadbirkorlik faoliyati erkinligining rivojlanishi
- Tadbirkorlik sub'ektlarining teng huquqliligi
- O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi
- O'z faoliyati natijalari uchun javobgarlik

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati quyidagi tamoyillar asosida amalga oshiriladi: Tadbirkorlik erkinligi, mahkumlar va jazoni ijro etish muassasalari qonun bilan taqiqlanmagan tadbirkorlik faoliyati bilan erkin shug'ullanish huquqiga ega. Tadbirkorlik sub'ektlarining tengligi, jazoni ijro etish tizimidagi barcha tadbirkorlik sub'ektlari qonun oldida tengdirlar va teng huquq va majburiyatlarga ega.

Jazoni ijro etish muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va huquqiy asoslarini takomillashtirish bo'yicha batafsil ma'lumot quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Huquqiy Asoslarni Yangilash

- Qonunchilikni Takomillashtirish: Jazoni ijro etish muassasalarining faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar va normativ hujjatlarni yangilash zarur. Bu qonunlar jazoni o'tash jarayonida shaxsiy huquqlarni himoya qilish va jazoni o'tash muassasalarining funksiyalarini aniq belgilashga qaratilgan bo'lishi lozim.

- Normativ Hujjatlar: Muassasalar faoliyatini tartibga soluvchi ichki nizom va protseduralar ham yangilanishi kerak. Ular shaffoflik, hisobdorlik va samaradorlikni ta'minlaydi.

2. Tadbirkorlikni Qo'llab-quvvatlash

- Trening va Ta'lim: Jazoni o'tayotgan shaxslar uchun tadbirkorlik bo'yicha treninglar o'tkazish. Bu ularning biznes yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- Biznes Rejalari Yaratish: Jazoni o'tayotganlarga o'z biznes rejasini ishlab chiqish bo'yicha ko'mak berish. Bu jarayonda murabbiylar va mutaxassislar yordamida ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish mumkin.

3. Ijtimoiy Integratsiya

- Ijtimoiy Dasturlar: Jazoni o'tagan shaxslar uchun reabilitatsiya va ijtimoiy integratsiya dasturlari. Bu dasturlar ularga o'z joyida yangi hayot boshlashda yordam beradi.

- Jamiyat bilan Aloqa: Jazoni o'tagan shaxslarni jamiyatga qaytarish uchun ularning ijtimoiy faoliyatlarini rag'batlantirish. Ularning ijtimoiy integratsiyasini oshirishga qaratilgan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash.

4. Monitoring va Baholash

- Monitoring Tizimi: Jazoni ijro etish muassasalarining faoliyatini baholash va monitoring qilish tizimini joriy etish. Bu, ularning samaradorligini baholash va muammolarni aniqlashga yordam beradi.

- Natijalarni O'lchash: Tadbirkorlik faoliyatining muvaffaqiyatini o'lchash uchun statistik ma'lumotlar to'plash va tahlil qilish. Bu jarayonda olingan natijalar asosida keyingi strategiyalar ishlab chiqilishi mumkin.

5. Xalqaro Tajriba

- Tajribani O'rganish: Boshqa davlatlardagi jazoni ijro etish tizimlarining tajribalarini o'rganish. Innovatsion yondashuvlar va eng yaxshi amaliyotlarni o'zlashtirish orqali o'z tizimimizni takomillashtirish.

- Hamkorlik: Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish, grantlar va loyihalar orqali qo'shimcha mablag'lar jalb qilish. Bu, jazoni ijro etish muassasalarining imkoniyatlarini kengaytiradi.

6. Tashqi Resurslar va Qo'llab-quvvatlash

- Moliya va Resurslar: Tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy resurslarni taqdim etish. Bu shaxslarni kreditlar va subsidiyalar orqali moliyalashtirishni o'z ichiga oladi.

- Mentorlik Dasturlari: Tadbirkorlar va professional mutaxassislar tomonidan mentorlik dasturlari tashkil qilish. Bu jarayonda jazoni o'tayotganlarga o'z tajribalarini baham ko'rish va ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish mumkin.

Xulosa

Jazoni ijro etish muassasalarining tadbirkorlik faoliyati mahkumlarni ijtimoiy integratsiyalashuvi va ularning mustaqil hayotga qaytish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Buning uchun tegishli huquqiy asoslar, ta'lim dasturlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash zarur. Bu jarayonlar mahkumlarning kasbiy ko'nikmalarini oshirish va jamiyatga qaytish jarayonini osonlashtirishga yordam beradi. Shunigdek, jazoni ijro etish muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va huquqiy asoslarini takomillashtirish ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu jarayonlarda huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni birlashtirish orqali, jazoni o'tayotgan shaxslarni jamiyatga qaytarish va ularning o'z mustaqil hayotlarini boshlashlariga yordam berish mumkin. Bu esa jamiyatdagi jinoyatchilikni kamaytirishga va ijtimoiy barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Сорокин А. Р. вазифалар-маҳкумларнинг максимал сонини иш билан таъминлаш // Жинойат ва жазо. 2011. Но. 8. 11-14 бетлар.
2. Сорокин А. Р. меҳнат тузатиш воситаси сифатида // шу ерда., 2013. Но. 2. S. 2.
3. Шамансуров А. А. Ўзбекистон Республикаси жазони ижро этиш тизимини такомиллаштиришнинг илмий ва концептуал асослари. - Тошкент, фалсафа ва ҳуқуқ институти. 2012.- 32с.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 7-сонли фармони .02.2017 йўқ. УП -4947 "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" //www.lex.uz
5. Шамансуров А. А. пенитенциар тизимлар. Саарбрускен, Германия," Lambert Академик Нашриёти", 2016 йил. P. 106.
6. Тизимни модернизациялаш жазони ижро этиш муассасаси. - Т.: ҳуқуқий муаммоларни урганиш Маркази. 2021. – 192б.